

Co-funded by
the European Union

Poticanje razvoja sposobnosti kod učenika s teškoćama u razvoju: Praktični pristupi

Priručnik za učitelje

IZJAVA O ODRICANJU ODGOVORNOSTI

Financirano sredstvima Europske unije. Izneseni stavovi i mišljenja su stavovi i mišljenja autora i ne moraju se podudarati sa stavovima i mišljenjima Europske unije ili Europske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Europska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

IZJAVA O UPORABI UMJETNE INTELIGENCIJE ZA PREVOĐENJE

Priručnik je preveden s engleskog na hrvatski jezik uz pomoć programa umjetne inteligencije DeepSeek

SADRŽAJ

Uvod	1
1.1 Uvod u priručnik	1
1.2 Ciljane skupine i upute za uporabu priručnika	2
1.3 Kratki pregled primjene različitih metoda art terapije u obrazovanju, s naglaskom na učenike s teškoćama u razvoju	3
Metode art terapije korištene tijekom projekta "Art is smart"	5
2.1 Kreativne tehnike	5
2.2 Izrada rukotvorina	11
2.3 Slikanje na platnu	18
2.4 Božićni ukrasi	21
2.5 Kuhanje kao umjetnost	25
2.6 Pletenje od papira	28
2.7 Origami	31
2.8 Glazbene tehnike	36
2.9 Tehnika filcanja	39
2.10 Uporaba prirodnih materijalat	42
Procjena i evaluacija aktivnosti	44
3.1 Procjena kompetencija učenika s teškoćama u razvoju	44
3.2 Povratne informacije za učenike s teškoćama u razvoju	45
Refleksije i opažanja partnerskih škola	46
Reference i dodatni izvori	51
Kontakt podaci	52

Uvod

1.1 Uvod u priručnik

Ovaj priručnik rezultat je zajedničkog rada 5 škola unutar Erasmus+ projekta "Art is smart". Cilj priručnika jeste ponuditi učiteljima različite metode i aktivnosti prilagođenim učenicima s teškoćama u razvoju, dobi od 10 do 20 godina. Naglasak je na strategijama koje kroz različite vrste art terapije potiču razvoj motoričkih, kognitivnih, emocionalnih, akademskih i socijalnih kompetencija učenika. Priručnik služi i kao teorijski i praktični resurs, nudeći konkretne primjere učinkovitih nastavnih strategija, mogućih izazova i načina za njihovo prevladavanje.

Glavni cilj samog projekta bio je poboljšati školsko postignuće učenika s teškoćama u razvoju kroz korištenje različitih vrsta art terapija kao ključnog obrazovnog alata. Integrirajući kreativne metode prilagođene razvojnoj razini i sposobnostima svakog učenika, nastojimo ih osnažiti da se izraze, steknu samopouzdanje i iskoriste svoj puni potencijal u akademskom, društvenom i svakodnevnom životu.

Također, projekt je bio usmjeren i na smanjenje stresa povezanog s procesom učenja, sprječavanje ranog napuštanja škole zbog slabijih postignuća te pružanje pomoći učenicima da se oslone na vlastite snage. Art terapija pruža strukturiran, a ipak fleksibilan pristup koji učenicima omogućuje da sudjeluju u učenju na način koji im je prirodan i smislen.

Drugi važan cilj projekta bio je unaprijediti nastavne vještine učitelja i stručnjaka koji rade s učenicima s teškoćama u razvoju. Kroz razmjenu primjera dobrih praksi među partnerskim zemljama europskog kruga, učitelji su učili kako učinkovito implementirati art terapiju u različita odgojno-obrazovna okruženja. Ovaj priručnik služi i kao alat za profesionalni razvoj, pružajući učiteljima nove strategije, metodologije i tehnike koje mogu primijeniti u svojim učionicama.

Osim što nudi primjere dobre prakse, priručnik nudi i opis mogućih izazova s kojima se učitelji mogu susresti te daje smjernice za njihovo rješavanje. Koristeći priručnik, učitelji će uvid u vrijedne alate koji promiču smislena iskustva učenja, potiču samostalnost i pozitivno utječu na dobrobit učenika s teškoćama u razvoju.

Tijekom dvije godine trajanja projekta, sudionici su imali priliku isprobati različite umjetničke tehnike i metode u različitim kulturnim okruženjima. Bio je to izazovan, ali iznimno vrijedan pothvat kako za učitelje tako i za učenike.

1.2 Ciljane skupine i upute za uporabu priručnika

Priručnik je prvenstveno namijenjen učiteljima koji rade s učenicima s teškoćama u razvoju dobi od 10 do 20 godina, ali može biti koristan i roditeljima koji žele isprobati opisane metode i tehnike. Odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju obuhvaća širok spektar različitih vrsta teškoća, uključujući intelektualne teškoće, poremećaj iz spektra autizma, senzorne teškoće i tjelesni invaliditet. Stoga učitelji moraju primijeniti individualizirani pristup koji prepoznaje specifične snage i izazove kod svakog učenika.

Prilikom primjene metoda i tehnika opisanih u ovom priručniku, važno je uzeti u obzir specifične potrebe učenika. Na primjer, učenik s većim motoričkim oštećenjima ili senzornim teškoćama može imati problema čak i s najjednostavnijim aktivnostima. U takvim slučajevima, preporuča se odabir neke druge aktivnosti iz priručnika koje su prilagođene njegovim mogućnostima. S druge strane, važno je imati na umu da se rijetko što može postići iz prvog pokušaja - neuspjeh je prirodan dio procesa učenja. I učitelji i učenici trebaju biti spremni prihvatiti neuspjeh kao prepreku koju treba prevladati, a ne kao dokaz da nešto ne mogu. Stoga ovaj priručnik treba shvatiti kao polaznu točku za daljnja istraživanja i pronalaženje aktivnosti koje najbolje odgovaraju pojedinim učenicima.

Priručnik je strukturiran tako da čitatelj može odabrati metodu koja ga najviše zanima, no preporuka učiteljima jest isprobavanje svih opisanih metoda, jer su se one pokazale učinkovitima u praksi. Važno je napomenuti da su same aktivnosti samo alat - ključno je jasno definirati ciljeve koje želimo postići korištenjem tih aktivnosti.

Svako poglavlje posvećeno određenoj aktivnosti ili tehnici samostalna je cjelina, što omogućuje čitatelju da izravno pristupi onome što ga zanima. Svako poglavlje sadrži uvodni dio, upute za provedbu, te savjete, moguće izazove i uobičajene pogreške prilikom rada. Također, sva poglavlja sadrže fotografije koje vizualno prikazuju opisane aktivnosti.

1.3 Kratki pregled primjene različitih metoda art terapije u obrazovanju, s naglaskom na učenike s teškoćama u razvoju

Art terapija znatno se razvila tijekom posljednjeg stoljeća, postavši ključna komponenta odgoja i obrazovanja učenika s većim teškoćama u razvoju.

Prepoznavanje mogućnosti art terapije započelo je 1940-ih godina. Prvi je termin „art terapija“ koristio britanski pedagog Adrian Hill još 1942. godine, nakon što je otkrio terapeutske prednosti crtanja i slikanja tijekom oporavka od tuberkuloze. U SAD-u, Margaret Naumburg, koja se često naziva "majkom art terapije", uvela je umjetnost kao terapijski modalitet ranih 1940-ih. Ona je naglašavala njezinu ulogu u otkrivanju podsvjesnih misli i osjećaja, posebno kod djece. Edith Kramer dodatno je razvila ovu praksu usredotočujući se na kreativni proces kao sredstvo za liječenje i osobni rast. I Naumburg i Kramer bile su ključne u integraciji art terapije u obrazovne programe za djecu s teškoćama u razvoju, prepoznajući potencijal za unapređenje emocionalnog i kognitivnog razvoja.

Do kraja 20. stoljeća, art terapija postala je sastavni dio odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju. Škole su počele uključivati različite umjetničke oblike - poput slikanja, kiparstva i glazbe - u svoje programe kako bi poticale razvoj motoričkih vještina, kognitivnih sposobnosti i emocionalnog izražavanja učenika s teškoćama u razvoju. Istraživanja su pokazala da ove kreativne metode i tehnike mogu poboljšati komunikacijske vještine, smanjiti anksioznost i potaknuti socijalnu interakciju među djecom s teškoćama u razvoju. Programi su bili osmišljeni na način da se različite kreativne aktivnosti prilagode individualnim potrebama učenika, pružajući način za njihovo samoizražavanje te potičući dublju povezanost između učitelja i učenika.

Značajniji napredak ostvaren je razvojem praktičnih metodologija osmišljenih za specifične populacije učenika u području posebnog obrazovanja. U knjizi "Art terapija s učenicima s posebnim obrazovnim potrebama", Dafna Regev nudi pregled tehnika i modela usmjerenih na učenike s poremećajem iz spektra autizma (PSA), poremećajem hiperaktivnosti i deficita pažnje (AD/HD), teškoćama u učenju, poremećajima ponašanja i senzornim oštećenjima. Svako poglavlje nudi pregled relevantne literature i iskustva art terapeuta, pokazujući da su intervencije temeljene na dokazima i praktično primjenjive.

Danas je art terapija sastavni dio mnogih kurikuluma posebnog odgoja i obrazovanja diljem svijeta. Terapeuti i učitelji surađuju kako bi stvorili inkluzivna okruženja u kojima učenici mogu istraživati različite umjetničke modalitete. Fokus se danas proširio i na digitalne medije, terapiju temeljenu na pokretu i suradničke umjetničke projekte, proširujući mogućnosti na koje se djeca mogu uključiti u terapijsko stvaranje umjetnosti. Kontinuirana istraživanja i dalje potvrđuju učinkovitost art terapije u promicanju emocionalne otpornosti, poboljšanju ishoda učenja i unapređenju cjelokupne kvalitete života djece s teškoćama u razvoju.

Razvoj art terapije u odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju naglašava njezinu vrijednost kao korisnog alata koji se bavi jedinstvenim izazovima s kojima se suočava djeca s teškoćama u razvoju, potičući njihov rast i razvoj kroz kreativno izražavanje.

Možemo reći da je danas dostupnost umjetničke terapije znatno proširena kroz integraciju tehnologije i prilagodljivih alata, omogućujući učenicima s različitim razinama sposobnosti da smisleno sudjeluju u različitim aktivnostima. Virtualna stvarnost (VR) i proširena stvarnost (AR) sada se koriste za stvaranje „uranjajućih“ iskustava koja olakšavaju senzornu uključenost i daju jedinstvene terapijske mogućnosti. Ovi inovativni pristupi omogućuju personalizirane intervencije, prilagođene individualnim potrebama i preferencijama svakog djeteta.

Metode art terapije korištene tijekom projekta "Art is smart"

2.1 Kreativne tehnike

2.1.1 Uvod

Umjetničke tehnike igraju ključnu ulogu u odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, nudeći im alternativni način komunikacije, samoizražavanja i razvoja vještina. Mnoga djeca s teškoćama suočavaju se s izazovima u verbalnoj komunikaciji, socijalnoj interakciji ili motoričkoj koordinaciji. Kroz strukturirane umjetničke aktivnosti, ovi učenici mogu sudjelovati u smislenim iskustvima učenja koja podržavaju njihov kognitivni, emocionalni i društveni razvoj.

Različite umjetničke tehnike – poput crtanja, kolaža, grafike, slikanja, pa čak i digitalnih medija – omogućuju učenicima da razvijaju motoričke vještine, razumiju vlastite emocije i poboljšaju koncentraciju. Za razliku od tradicionalnih akademskih metoda, umjetničko izražavanje ne ovisi o jezičnim sposobnostima, što ga čini inkluzivnijim i pristupačnijim alatom za učenike različitih sposobnosti i stilova učenja.

Ove metode i tehnike mogu se prilagoditi bilo kojoj nastavnoj jedinici zahvaljujući raznolikosti i fleksibilnosti. Mogu se primijeniti kako u zahtjevnim predmetima poput matematike, tako i u predmetima gdje su mogućnosti izražavanja veće, poput jezika.

Uključivanje umjetničkih tehnika u odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju može potaknuti osjećaj zajedništva i suradnje među učenicima. Grupni umjetnički projekti i zajedničke aktivnosti potiču interakciju među vršnjacima, pomažući učenicima da razviju socijalne vještine i izgrade značajne odnose. Na primjer, izrada logotipa može potaknuti timski rad i dati učenicima osjećaj postignuća i uspjeha. Učenici mogu zajednički raditi na kreiranju logotipa koji predstavlja njihov razred, školu ili određeni događaj. Suradnja im omogućuje razmjenu ideja, podjelu odgovornosti i iskazivanje svojih jedinstvenih umjetničkih vještina.

Kroz ovakve ili slične aktivnosti, učenici ne samo da stječu nove vještine već i razvijaju samopouzdanje, kreativnost i osjećaj pripadnosti – sve što je ključno za njihov cjeloviti razvoj i uspjeh u obrazovanju.

2.1.2 Kreativne tehnike korištene tijekom “Art is Smart” projekta

Logo projekta

Jedna od prvih aktivnosti provedenih u okviru projekta bilo je dizajniranje logotipa. Učenici partnerskih škola dobili su zadatak da osmisle logotip za projekt, koristeći bilo koji alat ili tehniku po svom izboru. Ova aktivnost zahtijevala je veliku dozu kreativnosti i poticala učenike da razmišljaju izvan okvira te unaprijede svoje vještine. Prednosti ovakvih i sličnih aktivnosti su: razvijanje fine motorike, poticanje razvoja kognitivnih sposobnosti, pružanje podrške u postizanju emocionalne stabilnosti, smanjenje stresa i anksioznosti, te poticanje timskog rada i kreativnog rješavanja problema.

Potrebni materijali:

Ovisi o situaciji – može se koristiti olovka, bojice, akrilne boje, flomasteri ili digitalni alati.

Postupak:

1. Objašnjenje svrhe logotipa
  - Prije početka rada, učenicima je potrebno objasniti svrhu logotipa (npr. da predstavlja projekt, školu ili događaj).
  - Raspravite s učenicima o temi, vrijednostima i poruci koju logotip treba prenijeti.
2. Odabir alata
  - Odlučite koje će se tehnike koristiti (npr. bojice, digitalni crtež itd.).
  - Omogućite učenicima da samostalno odaberu materijale s kojima se najbolje snalaze.
3. Kreiranje logotipa
  - Učenici samostalno ili u grupama osmišljavaju svoje prijedloge.
  - Potaknite ih da istraže različite ideje i simboliku.
4. Odabir najboljeg rješenja
  - Nakon što svi učenici završe svoje prijedloge, organizirajte glasovanje za omiljeni logotip.
  - Raspravite o prednostima svakog dizajna i zajednički odaberite konačnu verziju.

Savjeti za učitelje:

- Prilagodite aktivnost razinama sposobnosti učenika (npr. za one s motoričkim teškoćama ponudite veći papir ili digitalne alate).
- Naglasite da nema "pogrešnih" ideja – svaki doprinos je vrijedan.
- Kombinirajte individualni rad s grupnom diskusijom kako biste potaknuli socijalnu interakciju.

Ova aktivnost ne samo da je kreativna i zabavna već ima i terapijski učinak, pomažući učenicima da izraze svoju individualnost dok istovremeno razvijaju ključne životne vještine.

Logotipe projekta izradili su učenici.

Ebru tehnika – mramoriranje ili crtanje na vodi

Ebru je tradicionalna tehnika slikanja na vodi koja, iako zahtijeva posebne materijale, pruža izuzetne rezultate u razvijanju kreativnosti i kognitivnih funkcija učenika. Ova aktivnost učenike uvodi u jedinstven proces stvaranja uzoraka boje koje plutaju po površini vode, a zatim se prenose na papir ili tkaninu.

Prednosti aktivnosti:

Razvija kreativno i apstraktno razmišljanje

Poboljšava koncentraciju i preciznost pokreta

Potiče istraživački duh i eksperimentiranje

Omogućuje terapijsko iskustvo kroz rad s bojama i teksturama

Potrebni materijali:

- Posuda za Ebru (plitka posuda za vodu)
- Voda
- Agar ili karagenan (za zgušnjavanje vode)
- Ebru boje (specifične boje za slikanje na vodi)
- Gum arabika (pomaže bojama da plutaju)
- Tanke četkice (za nanošenje boja)
- Češljevi (za stvaranje uzoraka)
- Papir ili tkanina (za prenošenje dizajna)
- Žlice (za dodavanje boja)
- Krpa ili spužva (za čišćenje površine)

Postupak:

Korak 1: Priprema vode

1. Napunite posudu za Ebru vodom.
2. Dodajte agar ili karagenan i miješajte dok voda ne postane gusta (kao gusto vrhnje).

Korak 2: Priprema boja

1. Pomiješajte Ebru boje s malo vode i gum arabikom.
2. Boja treba biti dovoljno tekuća da se može izliti, ali dovoljno gusta da ostane na površini vode.
3. Isprobajte kap boje na vodi – ako potone, dodajte još gum arabike.

Korak 3: Postavljanje radnog prostora

1. Postavite posudu s pripremljenom vodom na ravnu površinu.
2. Poredajte sve alate (četkice, češljeve, žlice) na dohvat ruke.

Korak 4: Nanošenje boja

1. Umočite četkicu u boju i lagano je iscijedite na površinu vode.
2. Stvarajte krugove, linije ili druge oblike – boje će plutati i širiti se.
3. Dodajte više slojeva boja za kompleksnije efekte.

Korak 5: Oblikovanje uzoraka

1. Koristite češalj da bi stvorili valove, spirale ili druge uzorke.
2. Eksperimentirajte s različitim pokretima za jedinstvene efekte.

Korak 6: Prenošnje dizajna na papir

1. Pažljivo stavite papir ili tkaninu na površinu vode.
2. Ostavite par sekundi da boja prijeđe na površinu.
3. Polako podignite papir i ostavite da se osuši.

Korak 7: Sušenje i čišćenje

1. Osušite rad na ravnoj površini.
2. Ako je potrebno, isperite ga blago vodom da uklonite višak boje.
3. Nakon svake sesije, očistite površinu vode krpom ili spužvom

Savjeti za učitelje:

Sigurnost prvo: Koristite zaštitne podloge i narukvice kako ne bi zaprljali prostor.

Prilagodba za učenike s motoričkim teškoćama: Omogućite veće četkice ili im pružite pomoć pri nanošenju boja.

Grupni rad: Potaknite suradnju – učenici mogu raditi u parovima na zajedničkom djelu.

Eksperimentiranje: Nema pogrešnih rezultata – svaki uzorak je jedinstven!

Ebru tehnika nije samo umjetnički izazovna već pruža osnažujuće iskustvo koje učenike potiče na istraživanje i uživanje u kreativnom procesu

2.1.3 Preporuke, mogući izazovi i pogreške

1. Podijelite zadatak u male korake
  - Podijelite složene aktivnosti na jednostavne, razumljive manje cjeline.
  - Koristite jasne upute i vizualne poticaje (npr. korak-po-korak slike ili demonstracije).
2. Potaknite slobodno eksperimentiranje
  - Naglasite da nema pogrešnih odgovora – svaki rezultat je vrijedan!
  - Kod tehnika poput Ebrua, gdje je spontanost ključna, potičite učenike da istražuju oblike, boje i teksture bez straha od "pogreške".
3. Prilagodite alate i tempo rada
  - Za učenike s teškoćama u finoj motorici, ponudite deblje četkice, prilagodljive drške ili druge alate koji olakšavaju hvatanje i držanje.
  - Dajte dodatno vrijeme za svaki korak – nemojte požurivati učenike.
  - Budite strpljivi i potičite ih da rade svojim tempom.
4. Stvorite opuštenu atmosferu
  - Umjetnost je proces, a ne samo rezultat – cijenite trud, a ne samo savršenstvo.
  - Ako nešto ne ide po planu, potaknite učenike da to pretvore u dio kreativnog putovanja.

Primjer uvoda za Ebru tehniku:

"Danas ćemo igrati s bojama na vodi. Nema pravila – samo uživajte u miješanju nijansi! Ako vam uzorak ispadne drukčije nego što ste zamislili, to je u redu – možda otkrijete nešto potpuno novo!"

Kroz ovakav pristup, učenici ne samo da stječu vještine već i grade samopouzdanje u svoju sposobnost izražavanja.

Učenici izrađuju Ebru crteže.

2.2 Izrada rukotvorina

2.2.1 Uvod

Izrada rukotvorina pruža učenicima s teškoćama u razvoju svrsishodne motoričke aktivnosti koje potiču integraciju perceptivnih i motoričkih funkcija. Ove vještine predstavljaju temelj za razvoj školskih sposobnosti i radnih kompetencija. Kroz izradu rukotvorina učenici vježbaju: koordinaciju oko-ruka, percepciju oblika, vizualno pamćenje i diskriminaciju, bilateralnu koordinaciju, fine motoričke vještine, koncentraciju i pažnju te precizne manualne pokrete uz vizualno praćenje.

U okviru projekta "Art is smart", učenici su isprobavali različite tehnike izrade dekorativnih i funkcionalnih predmeta, koristeći prvenstveno prirodne i reciklirane materijale. Ove aktivnosti imaju višestruke prednosti:

Korištenje prirodnih materijala

- Potiče učenje o okolišu
- Razvija svijest o povezanosti prirode i ljudskog života
- Omogućuje neposredan kontakt s prirodnim materijalima

Upotreba recikliranih materijala:

- Razvija ekološku svijest
- Potiče kreativnu ponovnu uporabu resursa
- Uči vrijednosti očuvanja prirodnih bogatstava

Posebna prednost ovih aktivnosti je što ne zahtijevaju dodatne financijske izdatke - materijali se mogu pronaći u prirodi ili svakodnevnom životu. Osim edukativnih benefita, rukotvorine pružaju terapijsko iskustvo kroz:

- konkretne rezultate koji jačaju samopouzdanje
- terapijski učinak rada s različitim teksturama
- mogućnost prilagodbe svakoj razini sposobnosti

Kroz ove aktivnosti učenici ne samo da razvijaju praktične vještine već i stječu kompetencije važne za svakodnevni život, dok istovremeno njeguju kreativnost i ekološku svijest.

2.2.2 Kreativne tehnike korištene tijekom “Art is Smart” projekta

Kroz nekoliko aktivnosti u projektu “Art is Smart” koristili smo različite tehnike izrade rukotvorina organizirajući zajedničke radionice za učenike. U radionicama su sudjelovali učenici iz nekoliko razreda, pa su radionice potaknule zajedništvo, suradnju, razmjenu ideja i materijala. Neke od tehnika predstavljene su i u kasnijim poglavljima.

Privjesci od dugmadi i vune

Cilj aktivnosti bio je izrada praktičnih privjesaka (privjesaka za ključeve ili torbe) kao poklona za prijatelja, što potiče razvoj finih motoričkih vještina, kreativno izražavanje, socijalne vještine kroz darivanje te ekološku svijest korištenjem jednostavnih materijala.

Potrebni materijali:

- Konac/uzica
- Vuna u različitim bojama
- Raznobojna dugmad različitih veličina
- Metalne ili plastične kopče za privjeske

Postupak izrade:

Privjesak od dugmadi:

1. Odaberite dugmad različitih boja i veličina
2. Nanižite dugmad na konac/uzicu
3. Na kraju vežite konac na kopču za privjesak

Privjesak od vune:

1. Omotajte veliku količinu vune oko komada kartona
2. Kada ste napravili dovoljno slojeva, izvucite karton
3. Vežite sredinu omotane vune koncem, ostavljajući dio konca za kopču
4. razrežite krajeve vune i oblikujte kuglicu škarama

Prilagodba za učenike s teškoćama u razvoju:

- Za učenike s teškoćama u finoj motorici: koristite deblju vunu i veću dugmad
- Za vizualnu podršku: pripremite vizualne upute s korak-po-korak slikama
- Omogućite individualni tempo rada

Edukativni aspekti:

Vježbanje preciznih pokreta prstiju

Razvijanje osjećaj za boje i teksture

Poticanje kreativnog kombiniranja materijala

Jačanje samopouzdanja kroz stvaranje korisnog predmeta

Savjeti za učitelje:

- Pripremite više primjera gotovih privjesaka kao inspiraciju
- Potaknite učenike da sami odaberu kombinacije boja
- Naglasite da nema "pogrešnih" kombinacija
- Omogućite grupni rad za socijalnu interakciju

Ova aktivnost posebno je pogodna za rad s učenicima različitih sposobnosti jer se može prilagoditi svakom pojedinačno, a rezultat je personalizirani i koristan predmet koji učenici mogu ponosno pokloniti ili nositi.

Učenici izrađuju privjeske.

Glazbeni instrumenti

Cilj aktivnosti jest kreiranje vlastitih glazbenih instrumenata za školski koncert korištenjem recikliranih materijala, čime se razvija kreativno rješavanje problema, osjećaj za ritam i zvuk, ekološka svijest i timski rad.

Potrebni materijali:

- Prirodni materijali: kukuruz, riža, pijesak, šljunak, orašasti plodovi
- Reciklirani materijali: limeni poklopci, žica, papirnate tube, plastične kutije i boce, karton

Postupak izrade:

a) Maracas

1. Zalijepite jedan kraj papirne tube kartončićem
2. Napunite tubu odabranim materijalom (npr. rižom ili kukuruzom)
3. Zalijepite drugi kraj
4. Ukrasite po želji

Kako svirati: Stisnite i protresite cijev da dobijete zvuk.

b) Kastanjete

1. Izrežite pravokutni komad kartona (širine polovice ljuske oraha)
2. Zalijepite po jednu polovicu ljuske oraha na svaki kraj kartona
3. Presavijte karton na pola da se ljuske dodiruju

Kako svirati: Pritisnite rukom da ljuske udare jedna o drugu.

c) Tamburin

1. Napravite rupe u limenim poklopcima
2. Nanižite ih na deblju žicu
3. Spojite krajeve žice u krug

Kako svirati: Protresite ili udarite dlanom.

Prilagodba za učenike s teškoćama u razvoju:

- Za učenike s motoričkim teškoćama: koristite veće materijale (npr. plastične boce umjesto cijevi) i omogućite samoljepljive materijale umjesto ljepila
- Za učenike s vizualnim teškoćama: koristite materijale različitih tekstura i naglasite zvukovne razlike između instrumenata

Edukativni aspekti:

Razumijevanje osnova akustike

Razvijanje osjećaja za ritam

Promicanje ekološke svijesti

Poticanje suradnje u grupi

Povećanje samopouzdanja kroz javni nastup

Savjeti za učitelje:

- Pripremite radne stanice s svim materijalima unaprijed
- Demonstrirajte svaki korak prije početka rada
- Potaknite učenike da eksperimentiraju s različitim zvukovima
- Organizirajte malu probu prije koncerta
- Snimite koncert kao uspomenu za učenike
- Učenici mogu oslikati instrumente
- Možete dodati trake ili vrpce za dekoraciju
- Eksperimentirajte s različitim materijalima za različite zvukove

Ova aktivnost kombinira glazbeni, ekološki i kreativni aspekt, pružajući učenicima s teškoćama u razvoju priliku da iskuse uspjeh kroz vlastitu kreativnost i sudjelovanje u grupnim aktivnostima.

Jesenje dekoracije od prirodnih materijala

Cilj aktivnosti jest razvijanje kreativnosti i estetskog osjećaja, povezivanje s prirodom i sviješću o godišnjim dobima, poboljšanje finih motoričkih vještina (vezivanje, bušenje, slaganje) te stvaranje ugodne atmosfere u učionici

Potrebni materijali:

- Prirodni materijali: suho lišće (raznih boja i oblika), grančice, kora drveta, drveni oblutci, kesteni, žir, lješnjaci, šišarke (opcionalno)
- Dodatni materijali: uzica ili špagica, škarike, šilo (za bušenje rupa), ljepilo (po potrebi)

Postupak izrade:

a) Jesenski vijenac

1. Sakupljanje materijala: prošetajte s učenicima i skupite raznovrsno jesensko lišće, grančice i plodove, te rasporedite materijale po vrstama i bojama radi lakšeg korištenja.
2. Formiranje osnove vijenca: savijte debele grane u krug i vežite ih uzicom, ako su grane prekrute, možete ih omekšati namakanjem u toploj vodi.
3. Dekoriranje: umotajte i zalijepite suho lišće oko vijenca, dodajte kestene, žir ili lješnjake kao ukrase, sve povežite trakom ili uzicom.
4. Objesite vijenac na vrata učionice ili na zid.

b) Drveni privjesci

1. Priprema drvenih oblutaka: odaberite glatke komade drveta ili kore i šilom napravite malu rupu na vrhu.
2. Dekoriranje: zalijepite suho lišće, sitne grančice ili kestene na površinu, možete koristiti bojice za dodatne detalje.
3. Dovršavanje: provucite uzicu kroz rupu i zavežite i objesite po učionici ili na prozore.

Edukativni aspekti:

- Razgovarajte o promjenama u prirodi tijekom jeseni.
- Povežite aktivnost s predmetom Priroda i društvo (vrste drveća, razgradnja lišća).

Savjeti za učitelje:

Sigurnost: nadzirano koristite šilo za bušenje (za mlađe učenike, pripremite već izbušene materijale), ako neki učenici imaju alergije, koristite samo suhe materijale.

Kreativne varijacije: umjesto vijenca, možete napraviti jesensku girlandu od nanizanog lišća, ako imate više vremena, učenici mogu oslikati drvene komade prije dekoriranja.

Zašto je ovo korisno za učenike s posebnim potrebama?

- Terapijski učinak: rad s prirodnim materijalima smiruje i potiče osjetilnu integraciju.
- Prilagodljivost: aktivnost se može prilagoditi različitim motoričkim sposobnostima (npr. veći materijali za lakši hvatanje).
- Grupna suradnja: učenici mogu raditi u parovima, dijeleći materijale i ideje.

Ove jesenske dekoracije ne samo da će uljepšati učionicu već će poslužiti i kao trajna uspomena na zajednički kreativni rad.

Učenici izrađuju jesenske ukrase.

2.2.3 Preporuke, mogući izazovi i pogreške

Kod izrade privjeska od vune važno je dobro stegnuti vunu u sredini kako komadići vune ne bi ispadali prilikom rezanja i skraćivanja. Pri radu s materijalima koji mogu izazvati ozljede (limene poklopci, žica) uputiti učenike na mjere zaštite i ponuditi zaštitne rukavice. Provjerite osjetljivost na različite teksture i prihvaćanje materijala kod učenika uključenih u radionice kako biste bili sigurni da nema preosjetljivosti na bilo koji od korištenih materijala.

2.3 Slikanje na platnu

2.3.1 Uvod

Uvodni dio, upute za provedbu, te savjete, moguće izazove i uobičajene pogreške prilikom rada

"Svaka osoba može biti umjetnik i stvoriti zadivljujuće djelo."

Ova umjetnička aktivnost pruža učenicima priliku da istraže različite tehnike slikanja (uljane ili akrilne boje), dožive različite teksture i mirise boja, upoznaju rad poznatih umjetnika kroz vlastitu interpretaciju te razviju osobni izraz kroz rekreiranje stilova.

Jedan od sudionika projekta odabrao je Tadeusza Makowskog kao inspiraciju, što je posebno zainteresiralo druge učenike. Naivni stil Makowskoga, s karakterističnim dječjim likovima, pokazao se izuzetno pristupačnim i inspirativnim za naše učenike.

Ciljevi aktivnosti jesu poticanje kognitivnog razvoja (koncentracija i fokusiranje na detalje, planiranje kompozicije i koraka izrade, kritičko promišljanje o umjetničkim odlukama), motoričkih vještina (preciznost pokreta kroz kontrolu kistom, koordinacija oko-ruka, razvijanje senzornih sposobnosti-rad s različitim teksturama) te socio-emocionalnog razvoja (izražavanje emocija kroz umjetnost, poštovanje tuđih umjetničkih izbora, građenje samopouzdanja kroz vlastiti stvaralački rad).

Ova aktivnost ne samo da potiče kreativnost već pruža terapijsko iskustvo kroz koje učenici istražuju vlastiti potencijal dok se povezuju s važnim umjetničkim tradicijama.

2.3.2 Postupak

Potrebni materijali:

- Reprodukcijska odabrana umjetnička djela (min. A3 format)
- Stalak za slikanje
- Platno na okviru
- Akrilne boje (ili uljane, ovisno o odabiru)
- Paleta za miješanje boja
- Kistovi (raznih veličina)
- Posuda s vodom (za pranje kistova) i pamučna krpa (za brisanje kistova)
- Olovka za skiciranje i gumica za brisanje
- Sredstvo za fiksaciju (za zaštitu gotovog djela)

Postupak rada:

1. Priprema platna

- Napravite prethodnu skicu olovkom na platnu kako biste olakšali rad učenicima s manje iskustva.
- Koristite jednostavne obrise glavnih elemenata slike.
- Za naprednije učenike:
  - Pustite ih da samostalno skiciraju ili rade direktno kistom.
  - Potaknite ih da eksperimentiraju s tehnikama (npr. slojevitost boja, teksture).

2. Slikanje

- Korak 1: Počnite s pozadinom ili većim površinama.
- Korak 2: Dodajte glavne oblike i konture.
- Korak 3: Dodajte detalje (lice, teksture, svjetlo/sjena).
- Korak 4: Pustite da se boja osuši (akrilne boje brzo se suše).

3. Završna obrada

- Ako je potrebno, nanosite sredstvo za fiksaciju kako bi zaštitili sliku.
- Organizirajte izložbu radova u učionici.

Dodatne prilagodbe za učenike s teškoćama u razvoju:

- Za učenike s motoričkim teškoćama: deblji kistovi ili prilagodljivi držači
- Za učenike s vizualnim teškoćama: veći formati, jasne konture
- Za učenike koji su senzorno osjetljivi: odabir boja s blagim mirisom
- Vizualna potpora: korak-po-korak vizualne upute

Savjeti za učitelje:

- Umjesto reprodukcije, učenici mogu raditi svoju originalnu verziju inspiriranu umjetnikom.
- Mogu se koristiti i alternativne tehnike (npr. rad prstima, spužvicama).

Ova aktivnost omogućuje svakom učeniku, bez obzira na razinu vještine, da uživa u vlastitom stvaralaštvu i razvije dublje razumijevanje umjetnosti.

2.3.3 Preporuke, mogući izazovi i pogreške

Tijekom zajedničkih umjetničkih aktivnosti učenici uče dijeliti alate i zajednički prostor. Uče se kompromisima, komunikaciji, rješavanju sukoba u odabiru npr. boja te izražavanju mišljenja na način koji podrazumijeva poštivanje drugih. Veliki izazov u ovoj aktivnosti može biti suradnja među učenicima. Da ne bi došlo do kaosa, učenike treba unaprijed pripremiti na zajednički rad.

Priprema informativne ploče u školi o umjetniku i njegovom radu.

Učenici slikaju slike prema vlastitoj ideji.

2.4 Božićni ukrasi

2.4.1 Uvod

Zašto su božićne radionice korisne?

Božićno vrijeme idealno je za razvijanje finih motoričkih vještina kroz izradu ukrasa. Korištenje prirodnih materijala potiče kreativnost, a učenici stječu vještine koordinacije, planiranja i suradnje. Ove aktivnosti također pozitivno utječu na razvoj socijalnih vještina i regulaciju emocija. Učenici uče surađivati u grupi vršnjaka te razvijaju svoju kreativnost i maštu. Osim toga, ručno rađeni ukrasi postaju dragocjeni pokloni ili ukrasi za dom i učionicu.

2.4.2 Kreativne tehnike korištene tijekom “Art is Smart” projekta

Prirodni vijenci od grančica

Potrebni materijali:

- Četinjače (smreka, bor, kleka)
- Šišarke, orašasti plodovi, štapići cimeta
- Ukrasi (kuglice, trake)
- Žica ili jaki konac
- Vruće ljepilo (pažljivo koristiti)
- Gotova baza od stiropora (opcionalno)

Postupak:

1. Napravite osnovu – ispletite grane u oblik kruga i učvrstite ih žicom.
2. Dodajte ukrase – ljepilom pričvrstite šišarke, orahe i druge elemente.
3. Dovršite trakom – omotajte vrpcoma za božićni izgled.

Sigurnosni savjeti:

- Vruće ljepilo koristite uz nadzor odrasle osobe.
- Ako učenici imaju senzorne teškoće, izbjegavajte ljepilo s jakim mirisom.

Ukrasi od porculanskog tijesta

Potrebni materijali:

- Sastojci: 250 ml bijelog ljepljiva za drvo, 250 ml krumpirovog brašna, 2 žlice limunovog soka, 2 žlice maslinovog ulja
- Dekoracija: šljokice, kalupi, silikonski pečati

Postupak:

1. Umiješajte tijesto – sjedinite sve sastojke i mijesite dok ne postane glatko.
2. Oblikujte ukrase – razvaljajte tijesto i izrežite oblike (zvijezde, jelke).
3. Napravite rupu – slamčicom napravite otvor za vezicu.
4. Sušite 12 sati – ne treba peći!

Dodatne mogućnosti:

- Obojite ukrase bojama ili pospite šljokicama.
- Iskoristite ih za ukrašavanje jelke ili poklona.

Makrame ukrasi (tehnika vezivanja čvorova)

Makrame je ukras napravljen od pravilno upletenog konca i sitnih dodataka - poput štapića, perja, drvenih elemenata. Ova tehnika omogućuje učenicima eksperimentiranje s različitim uzorcima, čvorovima i teksturama, čineći svaki komad jedinstvenim umjetničkim djelom.

Potrebni materijali:

- Makrame konac (pamuk, debljine 3-5 mm)
- Škare, drveni štapići, trake, ukrasi

Postupak:

1. Izrežite konac - otprilike četiri puta duži od željenog gotovog komada
2. Pričvrstite konac – vežite konac na drveni štap koristeći Prusikov ili Kaubojki čvor.
3. Pletite osnovne uzorke – presavijte svaki konac na pola, napravite omču na jednom kraju, stavite omču ispod štapa, provucite labave krajeve kroz omču i zategnite da formirate čvor i ponovite za sve izrezane konce

4. Pokušajte s četvrtastim čvorom tako što ćete konac podijeliti u skupine od po četiri. Uzmite krajnju lijevu žicu preko dvije srednje žice i ispod krajnje desne žice, a zatim obrnite postupak. Za poluzategnuti čvor, provucite lijevu uzicu preko desne uzice, ispod i kroz petlju, i zategnite. Ponovite s desnom uzicom preko lijeve kako biste dovršili dupli poluzategnuti čvor

5. Eksperimentirajte s čvorovima kako biste stvorili uzorke.

6. Kad postignete željenu duljinu, zavežite nekoliko čvorova kako biste pričvrstili krajeve i odrežite višak konca

7. Dodajte ukrase – perje, kuglice, suho cvijeće.

8. Završite s porukom – dodajte božićni pozdrav!

Dodatne mogućnosti:

- Početnici mogu raditi jednostavne čvorove.
- Napredniji mogu kombinirati boje i teksture.

Ručno rađene božićne čestitke

Potrebni materijali:

- Bijeli ili bojani papir (A5 format)
- Bojice, flomasteri, vodene boje
- Trake, naljepnice, zvjezdice

Postupak:

1. Savijte papir – napravite čestitku u obliku knjižice.
2. Nacrtajte motiv – jelku, snjegovića, Djeda Mraza.
3. Dodajte tekst – "Sretan Božić!", "Ljubav i mir".

Dodatne mogućnosti:

- Koristite šablone za učenike s manje iskustva.
- Kombinirajte tehnike (kolaž, slikanje prstima).

Zašto su ove aktivnosti vrijedne? Prije svega razvijaju vještine: motoriku, kreativnost, strpljenje, ali potiču i suradnju, grupni rad i dijeljenje ideja te stvaraju uspomene, nastaju ručno rađeni pokloni koje će obitelji čuvati godinama. Ove radionice ne samo da će uljepšati božićnu atmosferu već će učenicima pružiti osjećaj postignuća i radost stvaranja.

2.4.3 Preporuke, mogući izazovi i pogreške

Prije nego počnete raditi s makrame tehnikom, potrebno je upoznati učenike s opisanom tehnikom. Učenici bi trebali naučiti vezati različite čvorove koji se koriste u ovoj tehnici. Upute dostupne na raznim mrežnim stranicama vrlo su korisne. Vježbanje različitih metoda vezanja čvorova pomoći će učenicima da se pripreme za izradu vlastitog umjetničkog djela i da izbjegnu mogući stres i frustraciju uzrokovanu težinom tehnike.

2.5. Kuhanje kao umjetnost

2.5.1. Uvod

Zašto je kuhanje idealno za učenike s posebnim potrebama? Kuhanje kombinira praktično učenje i multisenzorni pristup, aktivirajući vid (praćenje uputa, prepoznavanje sastojaka), njuh (mirisi začina, voća, tijesta), okus (isprobavanje različitih aroma), dodir (rad s tijestom, rezanje, miješenje) i sluh (zvukovi miješanja, prženja, ključanja). Osim toga, razvija i koncentraciju i pažnju, fine motoričke vještine (gnječenje, rezanje), koordinaciju pokreta, matematičke vještine (mjerjenje sastojaka) te komunikacijske vještine (timski rad, slijedenje uputa). Znanja koja učenici stječu kuharskim aktivnostima primjenjiva su u svakodnevnom životu, ali i budućem radu.

2.5.2. Recept za "Tačke"

Sastojci:

Tijesto:

- 500 g glatkog brašna
- Prstohvat soli
- 1 jaje
- 2 dl mlake vode

Punjenje:

- Domaća marmelada od šljiva
- Krušne mrvice
- Šećer po želji

Postupak:

1. Priprema tijesta

- U posudu stavite brašno, sol, jaje i vodu.
- Mijesite tijesto dok ne postane glatko (10-15 min).
- Razvaljajte ga na debljinu od 3-4 mm.

2. Oblikovanje "tački"

- Izrežite krugove (čašom) ili kvadratiće (nožem).
- Na svaki komad stavite žlicu marmelade.
- Savijte tijesto i dobro stisnite rubove.

3. Kuhanje

- U kipuću posoljenu vodu ubacite tačke.
- Kuhajte 20 minuta, pa ih izvadite.

4. Dodatak za serviranje

- Krušne mrvice: zagrijte ulje u tavi, dodajte krušne mrvice i pržite dok ne porumene.
- Posipajte tačke s mrvicama i šećerom

5. Uživajte!

Savjeti za učitelje:

- Koristite plastične noževe umjesto metalnih, ako je potrebno.
- Nadzirite učenike tijekom kuhanja i prženja.

Dodatne prilagodbe za učenike s većim teškoćama u razvoju:

- Učenici s motoričkim teškoćama: koristite kalupe za rezanje tijesta.
- Učenici s poremećajem iz spektra autizma: radite u mirnom okruženju bez jakih mirisa.
- Vizualna potpora: koristite slikovne upute ili video-recept.

Što učenici nauče? Osim što će uživati u ukusnom jelu, kroz ovu aktivnost učenici stječu važne životne vještine, povećavaju samopouzdanje kroz uspješno pripremanje obroka i razvijaju socijalne interakcije kroz zajednički rad. Ova aktivnost nije samo kulinarski izazov već iskustvo učenja koje sigurno ostaje zapamćeno!

2.5.3 Preporuke, mogući izazovi i pogreške

Dobro je učenicima pripremiti slikovne upute ili video recept s uputama i prikazom onoga što će raditi kako bi tijekom aktivnosti imali potrebnu podršku na koju se uvijek mogu osloniti. Važno je planirati uključivanje učenika u kuhanje prema željama učenika (omiljena hrana, omiljena aktivnost: rezanje, guljenje i sl.). Tijekom rada voditi računa o sigurnosti učenika te im objasniti moguće ozljede i opasnosti pri radu u kuhinji. Koristite zaštitnu odjeću (pregača, rukavice, kape).

2.6 Pletenje od papira

2.6.1 Uvod

Zašto pletenje od papira? Prije svega, u pitanju je jeftina i ekološka tehnika, koristi se reciklirani papir (novine, časopisi, stare bojice), korisna je i dekorativna, može postati korpa, ukrasna posuda ili poklon, te se razvijaju vještine kao što su fina motorika, strpljenje i kreativno rješavanje problema.

Ciljane skupine ne moraju biti samo učenici, već i učitelji i roditelji jer je tehnika prilagodljiva različitim uzrastima i sposobnostima.

Tijekom ove aktivnosti učenici razvijaju svoje motoričke vještine (preciznost u savijanju i pletenju), koncentraciju i strpljenje (rad s papirom zahtijeva fokusiranje), timski rad (učenici surađuju u grupama) te se potiče emocionalni razvoj (osjećaj ponosa nakon izrade vlastitog proizvoda i radosti darivanja).

2.6.2 Kako napraviti uskršnju košaricu od papira?

Potrebni materijali:

- Reciklirani papir (npr. novine, stare knjige)
- Škare, ljepilo, štapići za ražnjice (ili igle za pletenje)
- Boje (za dekoraciju)

Postupak:

1. Priprema "štapića" od papira

- Izrežite papir na trake širine 2-3 cm.
- Uvijte svaku traku oko tankog štapića kako bi postale čvrste.
- Izvucite štapić i zalijepite kraj kako bi se traka držala.

2. Izrada dna košarice

- Položite 6-8 papirnih štapića u obliku zvijezde.
- Drugim štapićem počnite plesti u krug, preklapajući ih naizmjenično.

3. Formiranje stranica

- Nakon što je dno dovoljno veliko, savijte štapiće prema gore.
- Nastavite plesti okomito dok ne postignete željenu visinu košare.

4. Završna obrada

- Zalijepite kraj i odrežite viškove.
- Po želji obojite ili ukrasite trakama.

Dodatne prilagodbe za učenike s većim teškoćama u razvoju:

- Koristite šire trake papira za lakše pletenje.
- Organizirajte grupni rad – jedan učenik drži, drugi plete.

Savjeti za učitelje:

- Matematika: Brojanje papirnih štapića, geometrija pletenja.
- Ekologija: Razgovor o recikliranju i održivosti.

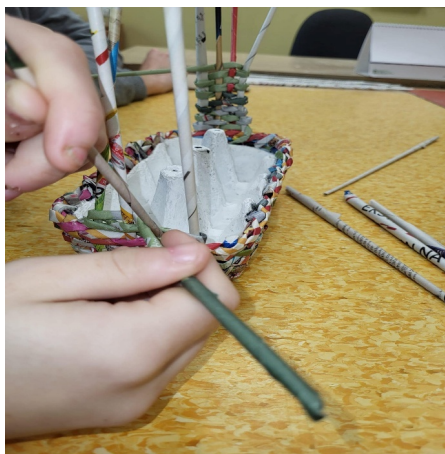
Pletenje od papira nije samo zabavna aktivnost već i terapijsko iskustvo koje učenike uči vrijednostima kao što su strpljenje, preciznost i zadovoljstvo vlastitim radom. Gotovi proizvodi postaju osobni darovi koje učenici mogu ponosno pokloniti svojim voljenima.

2.6.3 Preporuke, mogući izazovi i pogreške

Možete unaprijed izrezati trake od papira ili kartona kako bi proces izrade bio lakši i brži. Korištenje tanje igle za pletenje izvrsno je za motanje čvrstih, jednakih papirnih štapića. Također, štedljivo koristite ljepilo kako biste spriječili da se štapići previše nakvase. Izazovno može biti i ravnomjerno motanje papirnatih štapića, održavanje čvrstog i dosljednog pletenja i te savijanje pod određenim kutom. Strpljenje i praksa ovdje su vaši najbolji saveznici. Provjerite je li baza uratka dobro pričvršćena kako cijeli uradak ne bi bio klimav. Nemojte žuriti s procesom pletenja, pravljenje pauza pomoći će vam da učenici budu ustrajni u radu. Pri tome možete koristiti kopče kako bi se sve zadržalo na svome mjestu.

Učenci izrađuju košare od papirnatog šiblja.

Dovršena košara od papirnatog šiblja.

2.7. Origami

2.7.1 Uvod

Origami, tradicionalna japanska umjetnost savijanja papira, razvila se tijekom Edo razdoblja (1603-1868) i koristila se u vjerskim obredima i svakodnevnoj zabavi. Danas je postala globalna aktivnost koja razvija fine motoričke vještine (preciznost pokreta), potiče koncentraciju i strpljenje, pomaže u razumijevanju matematičkih koncepata (geometrija, simetrija) i povezuje se s jezičnim vještinama (učenje naziva oblika, koraka).

Kroz origami možemo učenike poučavati:

a) Geometriji

- Praktično objašnjenje pravokutnika, trokuta, simetrije kroz savijanje.
- Primjer: Aviončići (aerodinamika), kocke (3D oblici).

b) Jeziku i komunikaciji:

- Proširivanje rječnika ("savij", "preklopi", "kut").
- Poticanje slijeđenja uputa (korak-po-korak instrukcije).

c) Te poticati kognitivni razvoj:

- Poboljšavanje prostornog razmišljanja.
- Razvijanje logičkog planiranja (redoslijed koraka).

Origami pozitivno utječe na motoriku (jača koordinaciju oko-ruka, korisno je za učenike s dijagnozama poput cerebralne paralize) te emocionalnu dobrobit (smanjuje stres kroz ponavljajuće pokrete, daje osjećaj postignuća nakon dovršetka modela). Tehnika je dostupna svima te se lako prilagođava i integrira u bilo koji nastavni predmet.

2.7.2 Papirni cvjetovi

This is how to make a simple paper flower, students are encouraged to use different colors, and due to this flower simplicity, this activity is suitable for all students. However the recommended number of students is no more than 6 at a time, due to the use of scissors.

After the students start to feel comfortable with this activity, it is recommended to move onto the harder versions of paper flowers.

Zašto papirni cvjetovi? Izradom jednostavnih cvjetova razvijaju se fine motoričke vještine (savijanje, rezanje, lijepljenje), potiče se kreativnost kroz odabir boja i oblika, uljepšava se prostor (učionica, kuća) te se učenicima daju osjećaj postignuća – učenici vide konkretan rezultat svog rada.

Potrebni materijali:

- Šareni papir (A4 ili već pripremljeni kvadrati)
- Škare
- Ljepilo
- Olovka (opcionalno)

Postupak:

1. Priprema papira - ako koristite A4 papir, savijte jedan kut prema suprotnom rubu da dobijete trokut te odrežite višak i dobili ste kvadrat.
2. Savijanje cvijeta
  - a) Savijte kvadrat dijagonalno da dobijete trokut.
  - b) Ponovno savijte na pola – sada imate manji trokut.
  - c) Još jednom savijte sredinu – sada je trokut vrlo malen.
3. Oblikovanje latica
  - a) Rotirajte trokut tako da je najduža strana okomita.
  - b) Savijte donji kratki rub prema dugoj strani.
  - c) Odrežite ravno iznad vodoravnog ruba.
  - d) Nacrtajte luk i izrežite ga (ovo određuje oblik latica).

4. Završetak

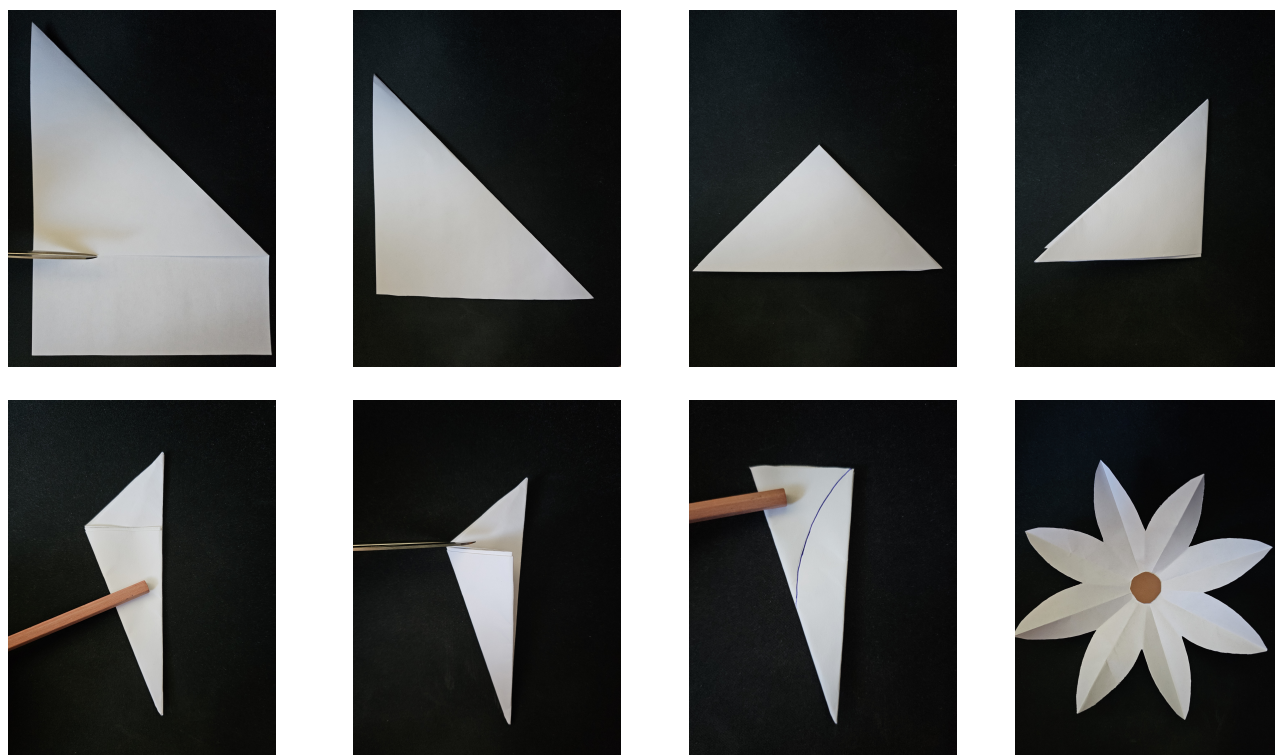
- a) Otvorite papir – pojavit će se cvijet s 8 latica!
- b) Izrežite krug od drugog papira i zalijepite ga u sredinu.

Savjeti za učitelje

- Za početnike: koristite veći papir (20x20 cm) radi lakšeg savijanja; pokazujte sporo, korak-po-korak s vizualnom podrškom.
- Za naprednije: uvedite modularni origami (spajanje više dijelova), povežite s pričom (npr. životinje iz bajki), uvedite višeslojne cvjetove (ljepljenjem više slojeva u različitim bojama), 3D efekte (savijanjem latica prema van ili unutra), dodatne ukrase (šljokice, glitter, bojenje)
- Sigurnost: rad u manjim grupama (do 6 učenika) zbog korištenja škara.
- Za učenike s motoričkim teškoćama: koristite deblje škare, veće formate papira ili već pripremljene oblike.

Zašto origami? Ova drevna tehnika nije samo zabavna već povezuje umjetnost, znanost i terapiju. Učenici stječu praktične vještine, a istovremeno doživljavaju pozitivne emocije kroz vlastito stvaralaštvo.

"Najjednostavniji savijeni papir može postati najdraži poklon." – Japanska izreka

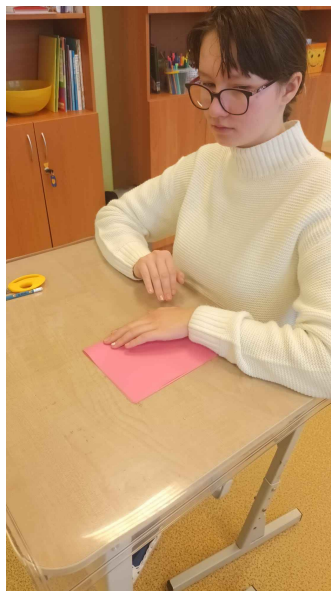

2.7.3 Preporuke, mogući izazovi i pogreške

Važno je koristiti tanki papir jer učenicima olakšava savijanje. Proces savijanja papira zahtijeva preciznost, stoga je važno poticati strpljivost kod učenika. Preporučljivo je započeti s jednostavnim modelima i oblicima prije nego što prijedete na složenije. Na kraju, upamtite da su greške neizbježne - papir se može poderati, biti nepravilno izrezan ili nepravilno zalijepljen. Uvijek ohrabrujte učenike, pomozite im da isprave svoje pogreške i objasnite im da je svaka pogreška nužan korak u učenju i usavršavanju.

Učenici izrađuju složeno papirnato cvijeće

2.8 Glazbene tehnike

2.8.1 Uvod

Glazba je univerzalni jezik, ona nam omogućuje izražavanje bez riječi. Stoga izrada glazbenih instrumenata od recikliranih materijala ne samo da razvija ekološku svijest (koriste se materijali koji bi inače bili otpad), već se razvijaju i ključne vještine, od motoričkih do socijalnih.

Ciljane skupina za ovu aktivnost jesu učenici (svih uzrasta i sposobnosti), ali i učitelji (kao mentori i suradnici) te članovi obitelji (mogu sudjelovati u izradi instrumenata kod kuće).

Izradom glazbenih instrumenata potiče se kognitivni razvoj (povećanje koncentracije i pažnje, razumijevanje uzročno-posljedičnih veza, npr. kako materijal utječe na zvuk), razvoj motoričkih vještina (preciznost pri izradi-rezanje, lijepljenje, sastavljanje; koordinacija oko-ruka) te emocionalni i socijalni razvoj (povećanje samopouzdanja, timski rad i komunikacija, osjećaj odgovornosti-priprema, čišćenje). Prilika je to i za otkrivanje talenata, te poticanje djece i mladih s teškoćama u razvoju na glazbeno izražavanje.

2.8.2 Tamburin ili zvečka

Potrebni materijali:

- Poklopci za boce (metalni ili plastični)
- Drveni štapić (debljine 1-2 cm)
- Čekić i čavlići (tanki, dužine 3-4 cm)
- Škarice (za proširivanje rupa)
- Dekoracija (opcionalno): sprej boja, trake, glitter

Postupak:

Korak 1: Priprema poklopaca

- Skupite poklopce i očistite ih.
- Proširite rupe u sredini škaricama (da mogu slobodno klatiti).

Korak 2: Dizajn (opcionalno)

- Obojite poklopce sprej bojama i pustite da se suše.

Korak 3: Priprema drvenog štapića

- Označite mjesta za čavle jednoliko raspoređene po štapiću.
- Lagano zabijte čavle (do pola) i onda ih izvadite (stvorili ste "vodilice").

Korak 4: Sastavljanje

- Postavite poklopac preko rupe i zabijte čavao kroz njega.
- Ponovite s više poklopaca (najbolje 5-8 komada).
- Pazite da čavlići nisu previše zabijeni – poklopci moraju moći "zveckati"!

Korak 5: Završna obrada

- Dekorirajte štapić bojama ili trakama.
- Testirajte zvuk – protresite ili udarajte po dlanu!

Korak 6: Organizirajte školski "reciklirani" koncert!

Savjeti za učitelje:

- Sigurnost: koristite zaštitne naočale prilikom zabijanja čavala.
- Za mlađe učenike, unaprijed pripremite rupe u štapiću.

Dodatne prilagodbe za učenike s većim teškoćama u razvoju:

- Za učenike s motoričkim teškoćama: koristite plastične poklopce (lakši za rukovanje).
- Umjesto čekića: možete koristiti ljepilo ako štapić nije predebeo.

Ručno rađeni instrumenti su nešto što učenici mogu ponosno pokazati. Njihovom izradom u grupi mogu se poboljšati komunikacijske vještine te smanjiti anksioznosti kroz glazbeno izražavanje. Uz to, njeguje se i ekološka svijest uporabom materijala za recikliranje te se razvija fina motorika i kreativnost – svaki instrument je jedinstven.

"Najjednostavniji instrument može stvoriti najljepšu melodiju – kao što svako dijete može postići velike stvari!"

2.8.3 Preporuke, mogući izazovi i pogreške

Prikupite razne šarene poklopce za boce i razmislite o mogućnosti da ih unaprijed oslikate za dodatnu vizualnu privlačnost. Ponekad je potrebno prethodno probušiti rupe kako bi se olakšalo umetanje čavala. Provjerite jesu li rupe na poklopcima dovoljno velike da se mogu pomicati i stvarati zvuk. Budite oprezni da ne zakucate čavle preduboko. Glazbeni instrument izrađujte na čvrstoj površini kako biste izbjegli ozljede tijekom izrade. Ponekad može biti teško ravnomjerno postavljanje čavala i bušenje jednakih rupa na poklopcima. Izrađujte instrument koraka po korak, kako instrument ne bi na kraju izgledao neuredno.

Učenici izrađuju glazbene instrumente od čepova boca.

2.9 Tehnika filcanja

2.9.1 Uvod

Mokro filcanje, tehnika u kojoj se koristi ovčja vuna nudi niz benefita za učenike uopće, a posebno za učenike s teškoćama u razvoju. Koriste se prirodni materijali koji pružaju ugodan taktilni doživljaj, ima terapijski učinak, jer topla voda i sapun djeluju opuštajuće te daje beskonačne mogućnosti, mogu se izrađivati različiti predmeti, od igračaka do nakita. Dodatne prednosti za učenike s teškoćama u razvoju su u razvijanju finih motoričkih vještina (gnječenje, oblikovanje), poticanju senzorne integraciju (kroz različite teksture), smanjenje anksioznosti kroz repetitivne pokrete te se jača timski duh kroz grupni rad na zajedničkom projektu. Aktivnost obično traje 45-90 minuta, ovisno o složenosti uratka.

2.9.2 Postupak izrade

Potrebni materijali:

- Vuna za filcanje (u željenim bojama)
- Pribor za filcanje:
- Folija s mjehurićima
- Plastična vrećica
- Čvrsti sapun
- Prskalice s toplom sapunastom vodom
- Posuda s toplom vodom
- Stari ručnik
- Vodonepropusna podloga za stol

Postupak:

1. Priprema radne površine

- Zaštitite stol s podlogom.
- Odvojite vlakna vune i položite prvi sloj u jednom smjeru.
- Dodajte drugi sloj vune okomito na prvi (ovo osigurava čvrstoću).

2. Dodavanje dekoracija

- Ukrasite po želji - dodajte vunu druge boje, konce ili sitne šare.
- Navlažite toplom sapunastom vodom (ne previše, da ne klizi).

3. Početak filcanja

- Pokrijte vunu komadom folije s mjehurićima (mjehurići prema dolje).
- Lagano trljajte nekoliko minuta preko folije smotanom plastičnom vrećicom - kružnim pokretima.
- Okrenite uradak i ponovite postupak s druge strane.
- Povećajte pritisak (ali ne prejako da ne napravite rupe).
- Fokusirajte se na rubove - tu se vuna sporije spaja.

4. Valjanje

- Zamotajte uradak u foliju i valjajte ga kao roladu 5-10 minuta.
- Povremeno otvorite i provjeravajte konzistenciju.

6. Završna obrada

- Isperite u hladnoj vodi da uklonite sapun.
- Istisnite višak vode i oblikujte uradak rukama.
- Ostavite da se potpuno osuši 24 sata.

Savjeti za učitelje:

- Počnite s manjim komadima (npr. kuglice za ogrlicu)
- Koristite žive boje - rezultati su vidljiviji.
- Česte greške:
  - premalo sapuna → vuna se ne spaja dobro.
  - Previše vode → klizi i sporije se filca.

2.9.3 Preporuke, mogući izazovi i pogreške

Tehniku mokrog filcanja treba raditi u malim grupama - oko 5 osoba. Kod učenika s motoričkim teškoćama savjetuje se koristiti pomoć druge osobe uz neposredno vođenje (držati dijete za ruke). Djeca trebaju nositi pregače, a stolove zaštititi vodonepropusnom folijom. Budite posebno oprezni pri radu s vrućom vodom. Za provedbu same aktivnosti filcanja potrebno vam je od 45 do 90 minuta, stoga budite pažljivi pri planiranju rada.

Učenici izrađuju mokro filcanje

2.10 Uporaba prirodnih materijala

2.10.1 Uvod

Zašto koristiti prirodne materijale? Prvenstveno zato što povezuju učenike s prirodom čime se razvija ekološka svijest, potiče se i kreativnost, jer svaki izrađeni komad je jedinstven te se razvijaju kognitivne vještine kao što su planiranje, koncentracija i prostorno razmišljanje. Umjetnička djela izrađena od prirodnih materijala mogu se pokazati na izložbama i božićnim sajmovima.

2.10.2 Postupak

Potrebni materijali:

- Šišarke, žir, kesten
- Mahovina, suho lišće, grančice
- Kora drveta, cvjetovi, kamenčići
- Vruće ljepilo
- Žica, konac, trake
- Drvene podloge
- Bojice, akrilne boje, kistovi

Postupak izrade:

1. Priprema materijala

1. Šetnja šumom – učenici skupljaju materijale (najbolje u jesen ili proljeće).
2. Sušenje – lišće i cvjetove ostavite u knjizi ili novinskom papiru 2-3 dana.

2. Mogućnosti

- Jesenski vijenac (od grančica i šišarki)
- Drveni privjesci (sa žirom i mahovinom)
- Slika od lišća (kolaž s lišćem)

3. Sigurnost pri radu

- Vruće ljepilo: koristite pod nadzorom (temperatura $\leq 110^{\circ}\text{C}$).
- Škarice i žica: za mlađe učenike, pripremite materijale unaprijed.

Dodatne prilagodbe za učenike s većim teškoćama u razvoju:

- Za učenike s motoričkim teškoćama: koristite veće materijale (npr. velike šišarke).

2.10.3 Preporuke, mogući izazovi i pogreške

Pripazite da materijali koje koristite budu čisti i suhi, nemojte birati materijale s oštrim rubovima. Treba voditi računa i o razini manualnih vještina učenika kako zadatak ne bi bio pretežak za izvođenje, ali niti previše lak i dosadan učeniku. Učenike bi trebalo poučiti kako izbjeći ozljede pri radu s alatima kao što je vruće ljepilo. Kako biste izbjegli kaos, unaprijed pripremite radno mjesto za svakog učenika.

Procjena i evaluacija aktivnosti

3.1 Procjena kompetencija učenika s teškoćama u razvoju

Tradicionalne metode procjene učeničkog napretka u art terapiji često nisu primjenjive jer se poboljšanja uglavnom vide u područjima motoričkih vještina (grafomotorika, koordinacija oko-ruka, preciznost pokreta) te socijalnim kompetencijama (komunikacija, timski rad, kreativnost, planiranje).

Uglavnom se za praćenje i procjenu napretka koriste upitnici o samopoštovanju i zadovoljstvu sudjelovanjem u aktivnostima koji su prikladni za učenike bez intelektualnih teškoća ili one sa lakim intelektualnim teškoćama. Takvi upitnici su manje prikladni za učenike s većim intelektualnim teškoćama zbog ograničenih kognitivnih sposobnosti, razine čitalačkih vještina te slabijeg razumijevanja pročitanog.

Pri procjeni stupnja socijalnog funkcioniranja prvenstveno se gleda učinkovitost i primjerenost ponašanja, što se najčešće čini metodom promatranjem promjena u ponašanju u određenom vremenskom razdoblju. Pri tome je važno napraviti inicijalnu procjenu učenika, ukazujući na npr. socijalne poteškoće (odnosi s vršnjacima, suradnja, kontrola emocija, problemi u ponašanju itd.). Kvantitativne i kvalitativne promjene treba pratiti i detaljno dokumentirati.

Koristan alat za procjenu socijalnog funkcioniranja učenika jest BARS skala (Behaviorally Anchored Rating Scales). Može se primijeniti za praćenje razvoja socijalnih vještina, kao što su kreativnost, interpersonalne vještine, komunikacija te postojanje izazovnih ponašanja.

Savjeti za izradu upitnika za procjenu kompetencija kod učenika s teškoćama u razvoju:

- Odaberite skalu koju želite koristiti (3-5 stupnjeva). Možete svakoj razini dodijeliti određen broj bodova. Skala većeg raspona daje i veću mogućnost detaljnog opisa razlika između pojedinih razina. To olakšava usporedbu različitih učenika.
- Jasno definirajte razlike između razina na način da razina težine određenog ponašanja proporcionalno raste. Započnite s opisom najniže razine- primjer neprihvatljivog ponašanja, a na najvišoj razini označite ponašanje koje je najpoželjnije, ali i ostvarivo.
- Fokusirajte se na opažljivo ponašanje, npr. „ne više u situaciji sukoba“
- Nemojte opisivati ponašanje na način koji osobi pripisuje prosudbu ili namjeru, jer se ne može izravno promatrati, npr. "razmišlja o drugima kada radi u grupi". Umjesto toga koristite ponašanje koje možete promatrati, npr. "pita druge za mišljenje kada radi u grupi".
- Izbjegavajte generalizacije ("uvijek", "nikad")

- Nemojte generalizirati svoju procjenu jer promatrate nečiju izvedbu samo u određenom trenutku.
- Dokumentirajte napredak fotografijama i video-zapisima

Primjeri:

- Umjesto "Razmišlja o drugima" napišite "Postavlja pitanja drugim učenicima"
- Umjesto "Uvijek je kreativan" napišite "Ponudio je 3 različita rješenja"

3.2 Povratne informacije za učenike s teškoćama u razvoju

Preporuke učiteljima prilikom davanja povratnih informacija učenicima s teškoćama u razvoju:

1. Obraćajte se izravno učeniku
  - Koristite osobni pristup ("Vidiš, Marko, ovo si jako dobro napravio...")
2. Pravovremenost
  - Dajte povratnu informaciju odmah nakon aktivnosti
3. Usmjerite se na ponašanje, ne na osobu
  - Umjesto "Ti si nemaran" reći "Ovaj dio posla zahtijeva više pažnje"
4. Budite konkretni
  - Navedite konkretno što je dobro ("Sviđa mi se kako si kombinirala ove boje")
  - Isto tako ukažite na moguća poboljšanja
5. Vrednujte trud i angažman
  - Naglasite uloženi trud ("Primjećujem koliko si se potrudio s ovim dijelom")
  - Pohvalite spremnost za suradnju
6. Individualizirani pristup
  - Prilagodite kriterije individualnim mogućnostima učenika
  - Uzmite u obzir fizičke i psihičke karakteristike učenika
7. Pozitivno potkrepljivanje
  - Često pohvaljujte i naglašavajte uspjeh
  - Koristite poticajne izraze ("jako si napredovao", "Sjajno ti ide!")

Primjer dobre povratne informacije:

"Petre, odmah sam primjetio kako si danas pažljivo slagao ove dijelove. Vidim da si se potrudio da sve bude simetrično. Sljedeći put možemo pokušati dodati još jednu boju. Odličan rad!"

Zapamtite, kod učenika s posebnim potrebama, svaki napredak - ma koliko malen - zaslužuje prepoznavanje i pohvalu.

Refleksije i opažanja partnerskih škola

SOSW, DAMNICA, POLJSKA

Vrijednost i dobrobiti sudjelovanja u projektu „Art is smart“ za cijelu našu školsku zajednicu teško je procijeniti. Bio je to prvi međunarodni projekt za školu, pa su neki učitelji pristupili njegovoj realizaciji s određenom zabrinutošću. Najveća bojazan učitelja bila je poznavanje engleskog jezika kao jezika komunikacije. Putovanja u inozemstvo s učenicima predstavljala su izazov, ali su istovremeno poslužila kao polazište za napredak na tom području. Neki su učitelji započeli s učenjem engleskog jezika i izrazili spremnost za daljnje usavršavanje kako bi mogli sudjelovati u budućim međunarodnim projektima. Međunarodna suradnja omogućila nam je upoznavanje obrazovnih sustava drugih zemalja. Naučili smo tehnike art terapije koje se u našoj školi prije nisu primjenjivale, poput slikanja na svili, ebru tehnike (slikanje na vodi), izrade svijeća i sapuna. Kao dio širenja rezultata projekta, planiramo organizirati radionice za učenike naše škole i druge javne škole u našoj blizini. Aktivnosti u projektu pozitivno su utjecale na percepciju naših učenika kao dijela lokalne zajednice.

Zbog svojih psihofizičkih ograničenja uzrokovanih intelektualnim teškoćama, naši učenici obično ne mogu sudjelovati u uobičajenim obrazovnim projektima. Kroz sudjelovanje u projektu „Art is smart“, naši su učenici dobili priliku za integraciju u lokalnu zajednicu. Uključivanje u organizirane aktivnosti jasno je unaprijedilo njihove socijalne kompetencije (suradnja, samostalnost u donošenju odluka), komunikacijske vještine, motoričke sposobnosti te načine kreativnog izražavanja.

Za mnoge učenike ovo je bilo prvo iskustvo putovanja u inozemstvo, leta avionom i boravka u hotelu. Razmjena doživljaja nakon povratka u školu potaknula je interes i drugih učenika, koji su počeli razmatrati mogućnost sudjelovanja u sličnim aktivnostima. Roditelji su također primijetili pozitivan utjecaj putovanja na razvoj svoje djece, uočivši povećanu samostalnost, sposobnost snalaženja u novim društvenim situacijama te stjecanje vještina planiranja i organiziranja slobodnog vremena.

Projekt je utjecao i na razvoju naših planova za implementaciju novostečenih metoda art terapije, proširenje mogućnosti suradnje te jačanje inkluzije učenika s posebnim potrebama u lokalnu zajednicu.

Ovo iskustvo preoblikovalo je naš obrazovni pristup, istovremeno osnažujući učenike da nadilaze percipirana ograničenja kroz umjetničko izražavanje.

POWIATOWY ZESPÓŁ PLACÓWEK SZKOLNO-WYCHOWAWCZYCH (PZPSW) IN MIELEC, POLLSKA

Powiatowy Zespół Placówek Szkolno-Wychowawczych (PZPSW) u Mielcu je ustanova koja uključuje, između ostalog i posebni odgojno-obrazovni centar nazvan po sv. Jadwigi. Pružamo odgoj i obrazovanje, skrb i sveobuhvatnu pomoć djeci i mladima s posebnim obrazovnim potrebama u dobi od 3 do 24 godine na razini osnovne škole s predškolskim razredima, strukovne škole te škole za osposobljavanje za rad.

Obrazujemo, odgajamo i provodimo rehabilitaciju djece i mladih s intelektualnim i tjelesnim teškoćama te poremećajem iz spektra autizma. Organiziramo podršku tijekom ranog razvoja te provodimo brojne obrazovne i međunarodne projekte temeljene na načelima Erasmus+ programa. Ustanova uključuje internat za učenike s teškoćama u razvoju, učenički dom i školski hostel za mlade.

PZPSW je jedna od najboljih i najsuvremenijih ustanova u jugoistočnoj Poljskoj. Ono što nas izdvaja je širok izbor specijaliziranih i izvannastavnih aktivnosti.

Projekt „Art is smart“ bio je iznimno vrijedno iskustvo za našu školu. Umjetničke aktivnosti pružile su učenicima priliku za izražavanje na univerzalni neverbalni način. Umjetnički rezultati postali su razlog za ponos za naše učenike te su povećali njihovu motivaciju za daljnji rad. Učenici su kroz umjetnost mogli kreativno i simbolično izraziti svoje osjećaje i emocije.

Sudjelovanje u projektu pružilo je izvrsnu priliku za suradnju između učenika iz različitih zemalja. Zajedničke aktivnosti poput plesa, glazbe i slikanja pomogle su u rušenju jezičnih i kulturnih barijera, promičući inkluziju. Vrijednost takve suradnje je neprocjenjiva jer učenici uče da je različitost bogatstvo. Za naše učenike, zajedničke umjetničke aktivnosti bile su prije svega terapijske, razvijajući kreativnost i gradeći samopouzdanje. Suradnja s partnerskim školama u projektu omogućila je razmjenu iskustava što je utjecalo na razvoj inovativnih nastavnih metoda. Upoznali smo različite pedagoške pristupe i alate za potporu učeničkom razvoju. Projekt nam je pokazao koliko je važno integrirati različite oblike obrazovnih područja kao što su umjetnost, tehnologija i terapija, što omogućuje holistički pristup učenicima. Osim razmjene iskustava, učitelji su prevladali vlastite barijere, izgradili osjećaj zajedništva i zajedničkog postizanja ciljeva. Suradnja s drugim posebnim školama u Europi omogućila nam je otkrivanje novih mogućnosti i povećala angažman učitelja u radu s učenicima s teškoćama u razvoju.

OSNOVNA ŠKOLA JOSIPA MATOŠA VUKOVAR

Sudjelovanje u projektu "Art is smart" bilo je iznimno vrijedno iskustvo za naše učenike i učitelje. Iako kao škola već imamo iskustva i sudjelovali smo u mnogim Erasmus+ projektima, ovaj je bio poseban jer je veći broj naših učenika kroz planirane aktivnosti mogao aktivno sudjelovati u projektnim aktivnostima. Projektne aktivnosti većini učenika pružile su priliku da pokažu i izraze svoju kreativnost, ali i da podijele svoje radove s važnim osobama u njihovim životima (roditeljima, prijateljima, učiteljima). Uz potporu i prilagodbe, u aktivnostima su mogli sudjelovati i učenici s lakšim, umjerenim i težim razvojnim teškoćama, neverbalni učenici te učenici s motoričkim poteškoćama. Umjetničke aktivnosti za učenike bile su opuštajuće, poticajne za njihov društveno-emocionalni razvoj, poticajne za akademske vještine i uspjeh te korisne za svakodnevni život.

Za učitelje, aktivnosti su bile prilika za unaprjeđenje vještina u radu s učenicima s teškoćama u razvoju, stjecanje znanja o različitim tehnikama (poput slikanja na vodi, izrade cvijeća), dobivanje nove perspektive o učenju i poučavanju izvan školskog okruženja te iskustvo rada u drugim kulturama i jezicima.

Najvažnije iskustvo koje je projekt donio našim učenicima svakako je bila prilika za putovanja u zemlje partnerskih škola. Neki od naših učenika prvi put su napustili obiteljski dom, letjeli avionom, putovali autobusom, odsjeli u hotelu i stekli prijatelje koji govore drugi jezik. Ova putovanja donijela su niz novih iskustava i prilika za učenje u stvarnom okruženju, što će svakako doprinijeti trajnijem usvajanju vještina. Osim novih iskustava, učenici su unaprijedili svakodnevne životne vještine (briga o osobnim stvarima, higijena), počeli koristiti drugi jezik (neki po prvi put) i donijeli radost i vedrinu u školu pričajući o svojim doživljajima.

Unatoč jezičnim barijerama, upravo su projektne aktivnosti zbližile učenike, jer je umjetnost univerzalni jezik koji svi razumiju, bez obzira na poteškoće. Ovo iskustvo ostavilo je neizbrisiv trag u životima naših učenika, otvarajući im nove mogućnosti za samoizražavanje i društvenu inkluziju.

PALSAS PAMATSKOLA, LATVIJA

Projekt je bio izuzetna prilika i za učitelje i za učenike, ali želimo izdvojiti neke ključne točke koje smo uočili tijekom ovog iskustva. Svjesni smo da će sva stečena znanja pomoći u našoj profesionalnoj praksi, ali možemo reći da nas je ovaj projekt istinski prosvijetlio. Potaknuo nas je da se zapitamo: "Kakvim učiteljima želimo biti u budućnosti?" Iskreno, nikad prije nismo toliko razmišljali o tome. Najvrjedniji aspekt bio je susret i suradnja s učenicima i učiteljima iz drugih zemalja, što nam je pomoglo u usvajanju različitih koncepata i principa.

Želimo biti učitelji koji ne samo prenose znanje, već su i zabavni i interaktivni. Projekt nam je pokazao kako možemo potpuno uključiti učenike u sve aktivnosti i postati aktivni sudionici u njihovom procesu učenja. Zajedno s njima iskusili smo kako razvijati vještine za primjenu naučenih koncepata u stvarnom životu. Nakon sudjelovanja u svim aktivnostima, možda se javi osjećaj da vam nedostaje kreativnost, ovisno o predmetu koji predajete. No kroz ovaj projekt shvatili smo važnost kreativnog pristupa. Potrebno je kreirati aktivnosti koje izlaze iz okvira i koje su zabavne, a kako bismo potpuno angažirali i motivirali učenike. Nakon ovog projekta, nastojat ćemo kontinuirano napredovati kao učitelji i kao učenici.

Možemo reći da je to bila prava radost - kreativno izražavanje i stjecanje znanja za nas i naše učenike. Prikupili smo toliko zajedničkih uspomena! Ova vrsta projekta iznimno je korisna za sve uključene strane, posebno za učenike i učenike bez prethodnog iskustva u izradi ručnih radova. Ipak, svatko je sposoban stvoriti neku vrstu umjetničkog djela i koristiti je kao nastavno sredstvo.

Kroz projekt smo naučili da je, osim znanja i pedagogije, jednako važno biti osposobljen za rad s različitim učenicima. Kao odgajatelji, moramo se prilagođavati razlikama i sličnostima među učenicima. Sadržaj projekta pomogao nam je u boljem razumijevanju učenika i kreiranju kvalitetnijih aktivnosti i nastavnih strategija.

Projekt je također svim učenicima pružio dodatne prilike za učenje i stjecanje znanja. Kroz kulturnu razmjenu prepoznali smo važnost uključivanja kulturnih referenci učenika u sve aspekte učenja. Neke od karakteristika koje smo primijetili uključuju pozitivne perspektive o učenicima i njihovim obiteljima, komunikaciju na engleskom jeziku, učenje u kulturnom kontekstu tijekom putovanja, učenički centrirane aktivnosti kulturno posredovana iskustva, preoblikovanje tradicionalnih metoda u kreativnije te ulogu nastavnika kao facilitatora. Također smo naučili kako kreativnost može pomoći u učinkovitom poučavanju. Kreativnost u nastavi je sposobnost maštovitog kreiranja i poboljšanja razrednih aktivnosti. Kreativni učitelji ne zadržavaju se na tradicionalnim metodama, već ih unaprjeđuju kako bi učenje bilo zanimljivo i zabavno. Kreativnost pomaže učenicima da ojačaju svoje vještine i znanja, pripremajući ih za život izvan škole.

Vidjeli smo brojne načine za unosenje kreativnosti u učionicu. Najvažnija lekcija koju smo naučili je da ne ograničavamo zadatke na jedan format i da izdvojimo vrijeme za kreativnost. Također možemo koristiti i tehnologije te uvesti nekonvencionalne materijale za učenje i poučavanje.

RĪGAS 4. PAMATSKOLA, LATVIJA

Naša škola nudi programe predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja prilagođene učenicima s različitim stupnjevima teškoća u učenju. Po završetku osnovne škole, učenici imaju priliku nastaviti obrazovanje kroz strukovne programe za pomoćnog krojača ili pomoćnog stolara.

Naša je misija razvijati obrazovni sadržaj za predškolce, osnovnoškolce i učenike strukovnih škola, prilagođen njihovom zdravstvenom stanju, individualnim vještinama i sposobnostima. Škola nudi raznolik spektar aktivnosti osmišljenih kako bi pomogle i educirale učenike.

Osim toga, učenici se mogu uključiti u više od deset izvannastavnih aktivnosti temeljenih na interesima, uključujući kuhanje, orkestar, dramsku skupinu, obradu drva i dizajn, keramiku, fotografiju i mnoge druge.

Naš prvi Erasmus+ projekt nadmašio je sva očekivanja te se pokazao kao izvanredna prilika i za učenike i za nastavnike. Iako su se u početku pojavili izazovi u komunikaciji zbog jezičnih barijera, učenici su se brzo prilagodili uz podršku svojih učitelja. Unatoč tome što nisu znali jezik, s velikim su se entuzijazmom uključili u sve aktivnosti i pritom pokazali veliko zadovoljstvo. Ovaj uspjeh uvelike dugujemo našimiskusnim partnerskim školama koje su pružale stalnu podršku na svakom koraku.

Priprema učenika s posebnim potrebama za budućnost nije lagan zadatak, ali ovaj im je projekt omogućio da iskušaju svoju samostalnost i vještine, osobito tijekom mobilnosti. U konačnici, učenici koji su sudjelovali ne samo da su poboljšali svoje akademske sposobnosti, već su znatno unaprijedili i svoje socijalne i jezične vještine. Primjerice, neki su učenici koji ranije nisu pokazivali interes za učenje jezika razvili novo zanimanje za engleski, što se očituje u njihovim boljim ocjenama i učestalijem korištenju jezika u školi. Danas je sasvim uobičajeno čuti kako učenici međusobno pokušavaju komunicirati na engleskom jeziku.

Velike su koristi od ovog projekta imali i nastavnici. Usvojili su brojne nove pristupe i metode koje su kasnije integrirane u naš obrazovni program. Projekt je nastavnicima pružio vrijednu priliku za usavršavanje nastavničkih vještina i uvođenje inovativnih tehnika. Mnogi su nastavnici pronašli novu inspiraciju i doživjeli profesionalno osvježanje, stekavši svjež pogled na poučavanje i učenje. Razmjena primjera dobre prakse s partnerskim školama obogatila je njihov profesionalni razvoj, potaknula duh suradnje i unaprijedila cjelokupno obrazovno okruženje.

Reference i dodatni izvori

1. Junge, M. B. (2010). A history of art therapy in the United States. Charles C Thomas Publisher.
2. Edelman, S. (2020). Art therapy in public education. Lesley University.
3. Regev, D. (2022). Art therapy with special education students. Taylor and Francis.

Project Facebook - <https://www.facebook.com/groups/322155723832219/?ref=share>

Project eTwinning - <https://school-education.ec.europa.eu/en/etwinning/projects/art-smart>

AI alat korišten za prevođenje ove knjige na hrvatski jezik s izvornog jezika – engleskog - <https://chat.deepseek.com/>

Kontakt podaci

Rīgas 4. pamatskola

Latvia

<https://www.r4ps.lv>

r4ps@riga.lv

**Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Marynarza Polskiego w Damnicy
Poland**

<https://oswdamnica.szkolnastrona.pl/>

sekretariat@oswdamnica.szkolnastrona.pl

**Powiatowy Zespół Placówek Szkolno Wychowawczych w Mielcu
Poland**

<https://soswmielec.szkolnastrona.pl/>

sekretariat@pzpsw.mielec.pl

Osnovna Škola Josipa Matosa

Croatia

www.os-jmatosa-vu.skole.hr

Palsas pamatskola

Latvia

palsaspsk@smiltenesnovads.lv

